

Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland
Postboks 8008 Dep.
Postboks 8008 Dep

Deres ref

Vår ref
20/6788 17

Dato
28.06.2021

Oppfølging av Etiklutvalget etter Stortingets behandling av meldingen Statens pensjonsfond 2021

Stortinget behandlet meldingen *Statens pensjonsfond 2021* den 8. juni 2021, jf. Meld. St. 24 (2020-2021) og Innst. 556 S (2020–2021).

I fondsmeldingen foreslo departementet flere endringer i retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland (SPU). Departementets forslag fulgte i stor grad opp forslagene fra Etiklutvalget (NOU 2020: 7 Verdier og ansvar). Departementet fulgte i meldingen også opp utvalgets forslag til enkelte endringer i mandatet for forvaltningen av fondet. Stortinget sluttet seg til departementets forslag, jf. Innst. 556 S (2020–2021).

Vedlagt følger forslag til reviderte retningslinjer for observasjon og utelukkelse i tråd med Meld. St. 24 og Innst. 556 S. (forslag til endringer sammenlignet med gjeldende retningslinjer fremkommer i kursiv). I det følgende kommenteres noen av de foreslåtte endringene i retningslinjene. I tillegg foreslås det enkelte redaksjonelle og språklige endringer for å gjøre regelverket lettere tilgjengelig, i tråd med utvalgets forslag.¹ Se også utdypende omtale av endringene og rammeverket ellers i henholdsvis Innst. 556 S (2020–2021), Meld. St. 24 (2020-2021) og NOU 2020:7. Forslagene er også sendt Norges Bank for eventuelle merknader, sammen med forslag til endringer i mandatet for forvaltningen av SPU.

Forslag til § 1 er ny, men innholdet i bestemmelsen angir det formålet som har ligget til grunn siden de etiske retningslinjene for fondet ble innført i 2004, jf. St.meld. nr. 2 (2003-2004) Revidert nasjonalbudsjett 2004.

¹ Forslagene innebærer noen endringer i nummereringen av bestemmelsene. Gjeldende § 2 er § 3 i utkastet, gjeldende § 3 er § 4, gjeldende § 4 er § 8, gjeldende § 8 er § 10 og gjeldende § 10 er § 11 i utkastet.

Retningslinjene gjelder for arbeidet i Etikkrådet og Norges Bank med observasjon og utelukkelse, jf. § 2. Siste setning i § 2 er ny og gjør det mulig for Etikkrådet å tilråde utelukkelse av selskaper etter § 3 før de kommer inn i fondets portefølje.

Finanskomiteens flertall støtter departementets og utvalgets syn på at retningslinjene bør holdes på et tilstrekkelig overordnet nivå, og forventer at Etikkrådet følger med på og sikrer at relevante forhold fanges opp i porteføljeovervåkingen.

I forslag til § 3 første ledd er det foretatt enkelte presiseringer av våpenkriteriet. Listen med våpen som omfattes av kriteriet er tatt inn i retningslinjene, samtidig som det gjøres klart at listen ikke er ment å være uttømmende. Videre er kriteriets ordlyd endret slik at det klart fremgår at både produksjon og utvikling av våpen er omfattet, samt at kriteriet både gjelder våpen og deres sentrale komponenter. Det vises videre til omtale i meldingen om at visse typer leveringsplattformer som utelukkende kan benyttes for kjernevåpen, fremover bør kunne omfattes av kriteriet. Komiteen slutter seg til dette.

Dødelige autonome våpen er ikke med i våpenlisten i forslag til § 3, selv om utvalget foreslo det. Finanskomiteen skriver i innstillingen at:

«Komiteens flertall, ... anerkjenner at fraværet av en klar og omforent definisjon av autonome våpen kan innebære krevende avgrensningsspørsmål for et eventuelt produktbasert kriterium. Flertallet forventer en innføring av et slikt kriterium når en har kommet frem til en tilstrekkelig presis definisjon og imøteser en orientering om status på dette i neste fondsmelding.»

I forslag til § 3 bokstav b er det videre presisert at både tobakk og tobakksvarer skal omfattes av kriteriet. I forslag til § 3 bokstav c er det tatt inn et nytt kriterium rettet mot produsenter av cannabis til rusformål. Et slikt kriterium ble foreslått i fondsmeldingen, og komiteen slutter seg til dette.

I forslag til § 4 bokstav a om menneskerettigheter er eksemplene strøket for å understreke at kriteriet skal omfatte alle typer grove eller systematiske krenkelser av menneskerettighetene. I fondsmeldingen og finanskomiteens innstilling er det understreket at kriteriet blant annet omfatter urfolks-, arbeidstakeres- og barns rettigheter og likestilling. Til forslag til § 4 bokstav g om å utvide korrupsjonskriteriet til å omfatte også «annen grov økonomisk kriminalitet» er det tilsvarende understreket at dette blant annet skal omfatte hvitvasking, skatteunndragelse og tilrettelegging for dette. Videre vises det til at korrupsjon er straffbart og at selskaper legger stor innsats i å holde hemmelig eventuell korrupt aktivitet. Det bør dermed stilles mindre strenge krav til sannsynliggjøringen av fremtidige, nye korrupsjonshandlinger ved vurderingen av utelukkelse. I meldingen og innstillingen legges det videre til grunn at miljøkriteriet (§ 4 bokstav e) også fremover vil omfatte naturmangfold og at kriteriet «andre grove brudd på grunnleggende etiske normer» (§ 4 bokstav h) vil omfatte blant annet dyrevelferd og normbrudd innenfor utvikling eller bruk av kunstig intelligens.

I forslag til § 4 bokstav c foreslås det et nytt atferdskriterium for salg av våpen til parter i væpnede konflikter som benytter våpnene til å begå alvorlige og systematiske brudd på humanitærretten. Både i meldingen og innstillingen vises det til at betegnelsen «våpen» omfatter både ammunisjon og militært materiell, og at det sentrale er bruken og konsekvensene for sivile. Videre vises det til at når brudd både skal være «alvorlige» og

«systematiske», så tydeliggjør det at kriteriet skal anvendes når det er dokumentasjon på at en væpnet konflikt foregår, og at våpen brukes i strid med humanitærretten. «Alvorlige brudd» er ensbetydende med krigsforbrytelser. Kriteriet skal, i likhet med øvrige kriterier, være rettet mot risikoen for brudd fremover. Dersom en kjøper av våpen ikke har et mottakerapparat for å håndtere risikoen for bruk som bryter med humanitærretten, kan dette indikere at det er en betydelig risiko for at slike brudd også kan gjenta seg. «Systematiske» fanger opp en slik systemisk svikt hos mottaker.

Gjeldende retningslinjer § 2 første ledd bokstav c om salg av våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av ordningen for statsobligasjonsunntaket foreslås flyttet til ny § 4 bokstav d. Dette gjøres fordi kriteriet anses å være nærmere et atferdskriterium enn et produktkriterium. Å plassere dette kriteriet sammen med det nye kriteriet om salg av våpen i § 4 bokstav c fremstår etter departementets mening som naturlig.

Forslag til endringer i § 7 om informasjonsutveksling og koordinering mellom Norges Bank og Etikkrådet bygger blant annet på følgende omtale i fondsmeldingen: «Departementet mener at informasjonsutvekslingen mellom Etikkrådet og Norges Bank fungerer godt. Utvalgets forslag tydeliggjør forventningene til samarbeidet i alle faser av Etikkrådets og Norges Banks arbeid med selskaper. ... Departementet legger på denne bakgrunn opp til å følge opp utvalgets forslag på dette punktet i retningslinjene. Departementet legger samtidig vekt på at dette må gjøres på en måte som ivaretar Etikkrådets uavhengighet, jf. også rådets høringsuttalelse.» Med den foreslåtte endringen i § 7 tas det sikte på å gi Etikkrådet og Norges Bank rom for å utvikle samarbeidet på en best mulig måte basert på læring og erfaring underveis i arbeidet. Departementet legger til grunn at rådet og banken vil informere hverandre med sikte på en best mulig samlet ressursbruk.

Vi ber om eventuelle merknader til de foreslåtte endringene innen 10. september 2021.

Med hilsen

Espen Erlandsen e.f.
ekspedisjonssjef

Yngvar Tveit
Avdelingsdirektør

Kopi:
Norges Bank
Riksrevisjonen

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ikke håndskrevne signaturer

VEDLEGG:

Utkast til retningslinjer for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland

Formål og virkeområde

§ 1 Formål

Formålet med retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland (retningslinjene) er å unngå at fondet er investert i selskaper som forårsaker eller medvirker til alvorlige krenkelser av grunnleggende etiske normer som fastsatt i disse retningslinjene §§ 3 og 4.

§ 2 Virkeområde

Disse retningslinjene gjelder for arbeidet i Etikkrådet for Statens pensjonsfond utland (Etikkrådet) og Norges Bank (banken) med observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utlands (fondet) aksje- og obligasjonsportefølje. *Råd og beslutninger etter kriteriene i § 3 kan også gjelde selskaper som kun er i referanseindeksen eller som vil bli inkludert i referanseindeksen.*

Kriterier for observasjon og utelukkelse av selskaper

§ 3 Kriterier for produktbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

(1) Fondet skal ikke være investert i selskaper som selv eller gjennom enheter de kontrollerer:

a) *utvikler eller produserer våpen eller sentrale komponenter til våpen som ved normal anvendelse bryter med grunnleggende humanitære prinsipper, herunder biologiske våpen, kjemiske våpen, kjernevåpen, ikke-detektbare fragmenter, brannvåpen, blindende laservåpen, antipersonellminer og klaseammunisjon.*

b) *produserer tobakk eller tobakksvarer*

c) *produserer cannabis til rusformål*

(2) Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for gruveselskaper og kraftprodusenter som selv eller konsolidert med enheter de kontrollerer enten:

a) får 30 pst. eller mer av sine inntekter fra termisk kull,

b) baserer 30 pst. eller mer av sin virksomhet på termisk kull,

c) utvinner mer enn 20 millioner tonn termisk kull per år, eller

d) har en kraftkapasitet på mer enn 10 000 MW fra termisk kull.

§ 4 Kriterier for atferdsbasert observasjon og utelukkelse av selskaper

Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for:

- a) grove eller systematiske krenkelses av menneskerettighetene
- b) alvorlige krenkelses av individers rettigheter i krig eller konfliktsituasjoner
- c) salg av våpen til stater i væpnede konflikter som benytter våpnene på måter som utgjør alvorlige og systematiske brudd på folkerettens regler for stridighetene
- d) salg av våpen eller militært materiell til stater som er omfattet av ordningen for statsobligasjonsunntak omtalt i mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 2-1 andre ledd bokstav c.
- e) alvorlig miljøskade
- f) handlinger eller unnlaterelser som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser
- g) grov korrupsjon eller annen grov økonomisk kriminalitet
- h) andre særlig grove brudd på grunnleggende etiske normer

Organiseringen av arbeidet

§ 5 Etikkrådets arbeid

- (1) Etikkrådet gir råd til banken om observasjon og utelukkelse av selskaper etter kriteriene i §§ 3 og 4, og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse, jf. § 5 syvende ledd og § 6 sjette ledd.
- (2) Etikkrådet overvåker fondets investeringer, jf. § 2, med sikte på å avdekke om selskaper medvirker til eller selv er ansvarlige for produksjon eller atferd som fastsatt i §§ 3 og 4.
- (3) Etikkrådet tar opp saker på eget initiativ eller etter anmodning fra banken. Etikkrådet skal utarbeide og offentliggjøre prinsipper for hvilke selskaper som velges ut for nærmere undersøkelse.
- (4) Etikkrådet innhenter nødvendig informasjon på fritt grunnlag og sørger for at saken er godt opplyst før råd om observasjon, utelukkelse eller oppheving av slike beslutninger gis.
- (5) Et selskap som vurderes for observasjon eller utelukkelse, skal gis mulighet til å framlegge informasjon og synspunkter tidlig i prosessen, og Etikkrådet skal samtidig klargjøre for selskapet hvilke forhold som kan danne grunnlag for observasjon eller utelukkelse. Vurderer rådet å tilrå observasjon eller utelukkelse etter § 4, skal utkast til tilråding forelegges selskapet til uttalelse.
- (6) Etikkrådet skal begrunne sine råd til banken. Banken kan utarbeide nærmere forventninger til utformingen av slike råd.
- (7) Etikkrådet skal *ha rutiner for å* vurdere om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede. Basert på ny informasjon kan Etikkrådet anbefale banken at observasjon eller utelukkelse oppheves. Rutinene skal offentliggjøres. Selskap som er utelukket skal informeres særskilt om rutinene.

§ 6 Norges Banks arbeid

(1) Basert på råd mottatt fra Etikkrådet treffer banken beslutninger om observasjon og utelukkelse etter kriteriene i §§ 3 og 4 og om oppheving av slike beslutninger i henhold til § 5 sjuende ledd og § 6 sjette ledd. Banken kan på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse og om oppheving av beslutning om observasjon og utelukkelse etter § 3 annet ledd.

(2) I vurderingen etter § 3 annet ledd skal det også legges vekt på framoverskuende vurderinger, herunder av eventuelle planer som vil endre nivået på utvinning av eller kraftkapasiteten knyttet til termisk kull, redusere inntekts- eller virksomhetsandelen knyttet til termisk kull og/eller øke inntekts- eller virksomhetsandelen knyttet til fornybare energikilder.

(3) Råd og beslutninger om utelukkelse av selskaper basert på § 3 annet ledd skal ikke omfatte et selskaps grønne obligasjoner der disse er anerkjent gjennom inkludering på indekser for slike obligasjoner eller verifisert av anerkjent tredjepart.

(4) I vurderingen av om et selskap skal utelukkes etter § 4, kan banken bl.a. legge vekt på sannsynligheten for framtidige normbrudd, normbruddets alvor og omfang, samt forbindelsen mellom normbruddet og selskapet fondet er investert i. Banken kan videre vurdere bredden i selskapets virksomhet, herunder om selskapet gjør det som kan forventes for å redusere risikoen for framtidige normbrudd innenfor en rimelig tidshorison. Relevante momenter i disse vurderingene kan være selskapsstyringen, retningslinjer for og arbeid med miljø og samfunnsmessige forhold og om selskapet bidrar til *avbøtende tiltak* overfor dem som rammes eller tidligere har blitt rammet av selskapets atferd.

(5) Observasjon kan besluttes der det er usikkert om vilkårene for utelukkelse er oppfylt, om utviklingen framover i tid eller der det av andre årsaker finnes hensiktsmessig. Før observasjon eller utelukkelse etter § 6 første ledd besluttes, skal banken vurdere om eierskapsutøvelse kan være egnet til å redusere risikoen for fortsatt normbrudd eller av andre årsaker kan være mer hensiktsmessig. Banken skal se de ulike virkemidlene den har til rådighet i sammenheng og benytte dem på en helhetlig måte.

(6) Banken skal sørge for at saken er tilstrekkelig opplyst før beslutning om eierskapsutøvelse, observasjon og utelukkelse, eller oppheving av slike beslutninger, treffes.

(7) *Banken kan på bakgrunn av ny informasjon be Etikkrådet om en vurdering av om grunnlaget for observasjon eller utelukkelse fortsatt er til stede.*

§ 7 Informasjonsutveksling og koordinering mellom banken og Etikkrådet

(1) For å bidra til god koordinering mellom banken og Etikkrådet og et effektivt samspill mellom virkemidlene, skal det jevnlig avholdes møter mellom banken og Etikkrådet.

(2) Etikkrådet gir banken informasjon om selskaper det har identifisert for innledende vurderinger under disse retningslinjene. Banken gir Etikkrådet oversikt over selskaper den arbeider med og selskapsinformasjon som kan være relevant for Etikkrådets vurderinger.

(3) Etikkrådet kan be banken om opplysninger vedrørende enkeltsselskaper og hvordan selskaper er håndtert i eierskapsarbeidet. *Etikkrådet kan be banken kontakte selskaper Etikkrådet ikke oppnår kontakt med for å innhente informasjon.* Banken kan be om Etikkrådets vurderinger av enkeltsselskaper og om rådets kommunikasjon med selskapene.

(4) Banken og Etikkrådet skal ha nærmere rutiner for informasjonsutveksling og koordinering for å tydeliggjøre ansvarslinjer og å bidra til god kommunikasjon og samspill mellom virkemidlene.

(5) Kommunikasjonen med selskapene skal være koordinert. Banken kan delta i møter Etikkrådet har med selskapene. Banken utøver fondets eierrettigheter, jf. Mandat for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland (SPU).

§ 8 Etikkrådets sammensetning og organisasjon

(1) Etikkrådet består av fem medlemmer som oppnevnes av departementet etter innstilling fra banken. Departementet utpeker også leder og nestleder etter innstilling fra banken. Bankens innstilling skal være oversendt departementet tre måneder før utløpet av oppnevningsperioden.

(2) *Etikkrådet utfører sine oppgaver selvstendig og uavhengig.* Sammensetningen av medlemmene må sikre at Etikkrådet vil besitte den kompetansen som er nødvendig for at det skal kunne utføre sitt oppdrag, definert gjennom disse retningslinjene.

(3) Oppnevningen av medlemmene gjelder for fire år. *Dersom et medlem fratrer i oppnevningstiden, kan et nytt medlem oppnevnes for den gjenværende delen av perioden.*

(4) Rådsmedlemmenes godtgjørelse samt rådets budsjett fastsettes av departementet.

(5) Etikkrådet har et eget sekretariat, som er administrativt underlagt departementet. Etikkrådet skal påse at sekretariatet har hensiktsmessige prosesser og rutiner.

(6) Etikkrådet skal årlig utarbeide en virksomhetsplan som skal forelegges departementet. Virksomhetsplanen skal gjøre rede for Etikkrådets prioriteringer, jf. § 5.

(7) Etikkrådet skal avgi årlig rapport om sin virksomhet til departementet. Rapporten skal avgis senest tre måneder etter årets utløp.

(8) Etikkrådet skal regelmessig evaluere sitt arbeid.

§ 9 Møter med Finansdepartementet

(1) Det skal avholdes møter mellom departementet, banken og Etikkrådet minst én gang i året. Informasjonen som utveksles på møtene skal inngå som del av grunnlaget for rapporteringen om arbeidet med en ansvarlig forvaltningsvirksomhet i den årlige meldingen til Stortinget om forvaltningen av Statens pensjonsfond.

(2) Det skal avholdes møter mellom departementet og Etikkrådet minst én gang i året. På møtene skal følgende behandles:

a) virksomheten det siste året

b) andre saker departementet og Etikkrådet har meldt opp for behandling.

Offentliggjøring

§ 10 Offentliggjøring

(1) Banken skal offentliggjøre sine beslutninger etter disse retningslinjene. Offentliggjøringen skal skje i samsvar med mandatet for forvaltningen av Statens pensjonsfond utland § 6-1 femte ledd. Når banken offentliggjør sine beslutninger, skal Etikkrådet offentliggjøre sine råd. Når banken på eget initiativ treffer beslutninger i henhold til § 6 første ledd annet punktum, *eller beslutter et annet virkemiddel enn Etikkrådets tilråding, skal banken begrunne beslutningen.*

(2) Banken skal føre en offentlig liste over selskaper som er utelukket fra fondet eller satt til observasjon etter disse retningslinjene. *Banken skal årlig redegjøre for framdriften i eierskapsaker under retningslinjene.*

Øvrige bestemmelser

§ 11 Adgang til å gjøre endringer

Departementet kan gi tillegg til eller gjøre endringer i disse retningslinjene.